

Nepodnošljiva gorčina pomirenja

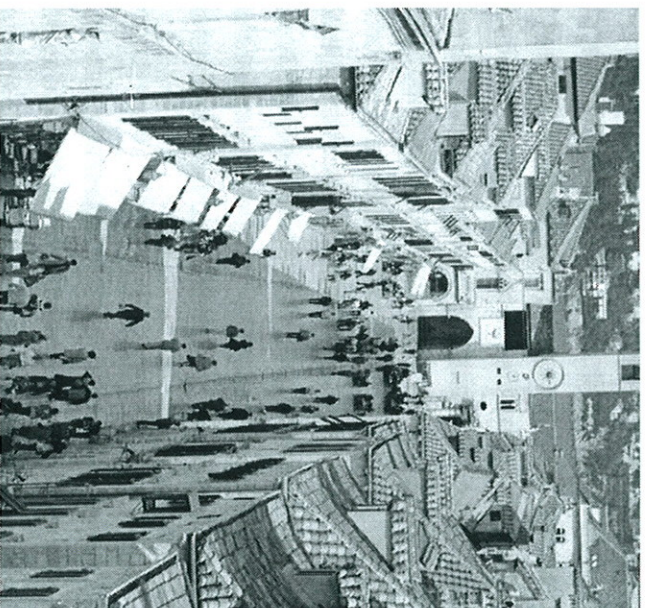
SRBA PAVLOVIĆ

14.05.2009.

Nedavna vijest o četvrtom pozivu jednom od stanovnika pljevaljske Bukovice da ponovi svoje svjedočenje pred opštinskim sudijom u Bijelom Polju o tome šta mu se dogodilo tokom prošloga je dobra ilustracija već poslovično uvrijedljivog odnosa države Crne Gore prema sopstvenim građanima (ili bivšim građanima) kojima je učinjeno zlo tokom ratova u kojima "Crna Gora nije učestvovala".

Po četvrti put će, sada već bivši Bukovičani morati da se podsjetite šta su proživjeli ranih devedes od pripadnika tadašnje VJ i paravojnih formacija kojima je komandovao lokalni četnički vojvoda i bivši komandant opsade Goražda, a nadasve razbojnik, Čeko Đačević. Prisjetiće se paljenja kuć batina, i bježanja od smrti. Prisjetiće se da su na zgaristu seoske džamije ostala prepoznatljiva jedino dva predmeta: polusagorjeli primjerci Kurana i Statuta SKJ. Poneki će se, možda, po četv put ponadati da će se konačno utvrditi ko ih je i zašto otkerao s ognjišta.

Nemam namjeru da na bilo koji način marginalizujem žrtve, niti relativizujem značaj etničkog čišćenja ovog pograničnog regiona prema Bosni i Hercegovini - pljevaljske Bukovice - ali je ovaj slučaj odraz mnogo dubljeg problema s kojim Crna Gora tek treba da se suoči: utvrđivanjem odgovornosti za događaje iz ranih 1990-tih. Ova odgovornost nije i ne može biti pripisana isključivo bivšoj vojsci bivše države, niti grupama ostrašćenih nacionalista (tzv. vikend četnika) koji su se, nadahnuti epskim pozivom da "čiste gubu iz torine", oteali kontroli. Neophodno je da se utvrdi komandna i politička odgovornost, a o moralnoj odgovornosti da i ne govorimo.

Nakon višegodišnjeg bavljenja problematikom neophodnosti pomirenja na prostoru nekadašnje Jugoslavije, naučio sam da je svako post-konfliktno poravnanje i odnjeravanje odgovornosti za prošle vojne, policijske, političke ili ekonomske aktivnosti neodvojivo vezano za proces političkih promjena u državama nastalim raspadom SFRJ.

Ovaj odnos zavisnosti, naravno, nije karakterističan samo za naš prostor, već se radi o temeljnoj uslovu koji je tokom posljednjih decenija potvrđen u državama kao što su Njemačka, Francuska, Poljska, Gvatemala, Nikaragva, Argentina, Čile, San Salvador, Kampučija, Uganda, Ruanda, Sije Leone, i Južna Afrika. Štavise, neuspjeli pokušaji da se u bivšim jugoslovenskim republikama oforme i aktiviraju razne komisije za pomirenje samo potvrđuju značaj pomenutog temeljnog usk Crna Gora nije izuzetak po ovom pitanju.

Imajući u vidu kontinuitet vladajuće strukture u Crnoj Gori, iluzorno je očekivati da se dogodi kate

i da nekadašnji gospodari rata i mira svojevoljno otvore svoje duše i arhive, ili da dopušte pravosudnim organima u Crnoj Gori i sudskim istražiteljima utvrđivanje istine o njihovim prošlim aktivnostima. Ono što je očigledno jeste da vladajuća struktura predano radi na iznalaženju prav odbranjivih načina da čitav proces pomirenja istovremeno ispolitizuje, a da rješenje odgodi do u nedogled.

Pred svake izbore se pokrene priča o ratovima iz nedavne prošlosti i o neophodnosti pomirenja. tome prednjače partije iz vladajuće koalicije kao i državni organi koji su, po svojem profesionalnc profilu, zaduženi za pravno procesuiranje onih čija se odgovornost utvrdi. Slijedi medijski dobro praćeno pokretanje istraga, određivanje prtvora, a ponekad i podizanje optužnica, i druge jav demonstracije "spremnosti" države Crne Gore da djeluje kao odgovoran subjekat kada su u pitanj bivša ratna dešavanja i buduća regionalna stabilnost. Pred posljednje izbore, privedeni su čuvari logora Morinj i otvorena je istraga protiv bivših pilota biše VJ za bombardovanje ciljeva u dubrovačkoj regiji tokom agresije iz Crne Gore na Hrvatsku u oktobru 1991. U međuvremenu, uništavaju se skupštinski arhivi o vremenu rata za mir koji mogu sadržati važan dokazni material Uništavanje potencijalno značajnih dokaza se pravda hroničnim manjkom kancelarijskog prostor Proces utvrđivanja odgovornosti uprave logora Morinj je još uvijek otvoren, a najnovija vijest je d nema nikakvih dokaza da su trojica crnogorskih državljana kao piloti VJ ikada nadlijetali dubrova regiju. Ova tragi-komična predstava za izmrčvano, osiromašeno i obeshrabrno domaće pučanstvo i inostrane uglednike se obično okončava decidnim izjavama o tome da Crna Gora ne neriješenih pitanja sa susjedima i da je, nadasve, Crna Gora uspješna balkanska priča. Postoje indicije da bi čitava dubrovačka epizoda mogla da bude riješena stavljanjem konačnih potpisa dv prijateljskih vlada na crnogorski posao stoljeća: izgradnju auto puta Bar-Boljari. Prvorangirani konzorcijum na tenderu čine kompanije iz Hrvatske, Konstruktor, IGH, i Tehnika. Poentira se ta što nepostojanje bilo kakvih neriješenih pitanja potvrdi neki od zvaničnika iz regiona. Kao po pradi se o predstavnicima nekada zaraćenih strana. Osim toga, interesantno je zapaziti da se u državama tih zvaničnika odvijaju procesi odugovlačenja i politizacije pomirenja koji su veoma slični onima u Crnoj Gori.

Beskrajno dugi sudski procesi koji, kao po pravilu, ožive pred svake izbore ili kao posljedica povremenog i kratkotrajnog pritiska spoljašnjeg faktora, ostavljaju varijivi utisak da se nešto, ipak dešava. U suštini, radi se o taktici zamaranja žrtava i dezorijentaciji onih segmenata društva koji zalažu za jasno pravno određivanje prema prošlim događajima. Što duže traje sudski proces, svmanje šanse da ce se istina ikada utvrditi. U međuvremenu, svjedoci mijenjaju iskaze, a žrtve un od starosti ili se iseljavaju u inostranstvo. Potom, na red dolaze monetarne kompenzacije, i crnogorski poreski obveznici, htjeli to oni ili ne, svojim parama plaćaju pranje prijava biografija sv zvaničnika i, istovremeno, žrtvama zatvaraju usta. Ovim se, tvrde cinici, takođe umiruje neizreče ali prisutan, osjećaj odgovornosti mnogih građana Crne Gore. Naravno, ni po ovome Crna Gora izuzetak u regionu.

Ono po čemu se Crna Gora, kada su u pitanju problematika pomirenja i zvanični odnos prema prošlosti, u određenoj mjeri razlikuje od susjednih država jeste nepostojanje kvalitetne i objedinje baze podataka o ratnim dešavanjima na našem prostoru i ulozu koju su u tome imale vladajuće garniture, političke partije, državni organi, vojne i paravojne strukture, kao i pojedinci. Tačno je d: Crna Gora nije imala svoju Srebrenicu, Foču, Ahmiće, Medački Džep, ili svoju Olujju. Ono što je

Crna Gora imala i što ne može da odgovorne u stranu jesu etničko čišćenje sela u regionu takozvana pljevaljske Bukovice, mučenja opozicionih prvaka muslimanske vjeroispovijesti, podgorička betonjerka, motel Vinograd i logor Morinj, Vila Jelika, deportacija izbjeglica na Pale i dugogodišnje maltretiranje nezgodnih svjedoka tih događaja, noćne likvidacije u brdima iznad Risna, Kaluderski Laz, sramotna pljačka Konavala i agresija na Dubrovnik. Malobrojni podaci o ovim slučajevima s raštrkani po raznim kolekcijama do kojih je teško i skupo doći. Ono što čudi jeste da među preko hiljade nevladinih organizacija koje su registrovane u Crnoj Gori, i od kojih se mnoge deklarativno zalazu za utvrđivanje istine o ratovima, nema onih koje bi se direktno i sveobuhvatno bavile ovom problematikom. U Crnoj Gori ne postoji dokumentacioni centar ove vrste, niti ima nevladinih organizacija koje bi se, poput onih u Srbiji i Bosni bavile sakupljanjem svjedočenja žrtvi. Pozivi da ovaj centar formira su, do sada, ostajali bez odgovora. Važno je reći da profesionalizacija odnosa prema dokumentima i primarnim izvorima koji se odnose na ratove na prostoru nekadašnje SFRJ uloge koju je Crna Gora u tome imala, predstavlja prvi korak ka utvrđivanju istine. Drugim riječima bez sveobuhvatnog kataloga dokaza, dokumenata, i svjedočenja teško se može govoriti o utvrđivanju odgovornosti na bilo kojem nivou, a kamoli o pomirenju.

Naravno, kritičari će reći da ne postoji potreba za bilo kakvim "sabinim centrom" ove vrste, jer Crna Gora "nije bila u ratu," nego je sebe našla u nevoji koju su zakuvali drugi. U najgorem slučaju, kažu, vole da naglase analitičari iz crnogorskog vrha vlasti: Crna Gora je "tangentualno" učestvovala u procesu raspada SFRJ. Povodeći se ovom logikom, lako se da zaključiti da u Crnoj Gori i nema nekih važnih dokumenata i podataka koji bi bili relevantni za pomirenje. Osim toga, naši lideri su davno *urbi et orbi* izrazili žaljenje za sve patnje nevinih tokom ratova u bivšoj SFRJ. Na tome bi, tvrde apologete vladajućeg režima, trebalo da se okonča svaka priča o odgovornosti. U slučajevima kada ovakva logika biva odbačena od strane kritičara vladajuće koalicije, oni potežu Evropu kao velikog poravnatelja i konačni argument, tvrdeći da će ulaskom u EU svi problemi ove vrste postati sekundarni, odnosno, riješeni. Važno je, tvrde oni, fokusirati se na evro-atlanske integracije, misli svijetloj budućnosti u okvirima EU i NATO-a i ne baviti se mučnim pitanjima iz prošlosti.

Ovdje se radi o projekciji zaborava kao vrline, dok se žrtvama zločina iznova i sasvim oduzima dostojanstvo. Oni kojima je stalo da se utvrdi istina o ratovima i stvarnoj ulozi Crne Gore u tim sukobima, kao i da se, u tom procesu, žrtvama vrati oduzeto dostojanstvo, ne bi trebalo da popu pred ovakvim argumentima, bez obzira s koje stepenice vlasti im ti lažni argumenti bili bacani u lice.

Autor je profesor istorije na Univerzitetu Alberte u Kanadi

Peščanik.net, 14.05.2009.

ZATVORI PROZOR